

Н. К. Жукова
кандидат економічних наук,
доцент кафедри «Фінанси та кредит»
Київського економічного інституту
менеджменту, Україна
zhukovaN@i.ua

УДК 336.71

Н. В. Зражевська
кандидат економічних наук,
викладач Фінансово-правового коледжу
Київського національного університету
імені Тараса Шевченка, Україна
zrazhewska@i.ua

СУЧАСНИЙ СТАН ТА ПРОБЛЕМИ УПРАВЛІННЯ КРЕДИТНИМ ПОРТФЕЛЕМ КОМЕРЦІЙНИХ БАНКІВ

Анотація. У статті проаналізовано сучасні тенденції кредитування в Україні. Запропоновано напрями підвищення ефективності управління кредитним портфелем українських банків.

Ключові слова: кредит, кредитування, кредитний портфель, банк, банківська система, кредитний ринок.

Н. К. Жукова

кандидат економічних наук, доцент кафедри «Фінанси та кредит» Київського економічного інституту менеджменту, Україна

Н. В. Зражевська

кандидат економічних наук, преподаватель Финансово-правового колледжа Киевского национального университета имени Тараса Шевченко, Украина

СОВЕРШЕНСТВОВАНИЕ УПРАВЛЕНИЯ КРЕДИТНЫМ ПОРТФЕЛЕМ КОММЕРЧЕСКИХ БАНКОВ

Аннотация. В статье проанализированы современные тенденции кредитования в Украине. Предложены направления повышения эффективности управления кредитным портфелем украинских банков.

Ключевые слова: кредит, кредитование, кредитный портфель, банк, банковская система, кредитный рынок.

Nadira K. Zhukova

Ph.D. in Economics, Associate Professor, Kyiv Economic Institute of Management, Ukraine

Natalia V. Zrazhevska

Ph.D. in Economics, Lecturer, Financial and Law College of Kyiv National University named by Taras Shevchenko, Ukraine

IMPROVEMENT OF COMMERCIAL BANKS' CREDIT PORTFOLIO MANAGEMENT

Abstract. In the article, the analysis of modern tendencies of crediting in Ukraine has been conducted. Directions to increase the efficiency of the Ukrainian banks' credit portfolio management of are offered. The measures to perfection of home commercial banks management of credit portfolio proposed by the authors are connected with an expediency to apply an approach of the risks management systems in banks; a necessity to realize a diversification of banks' credit activity through combining crediting of borrowers from different industries and maintaining a certain level of dispersion.

Key words: credit, crediting, credit portfolio, bank, banking system, credit market.

Jel classification: E44, G20, G21

Постановка проблеми. Кредитування є найважливішим видом діяльності комерційних банків, оскільки кредитний портфель становить здебільшого від третини до половини всіх активів банку. У структурі балансу банку кредитний портфель розглядається як єдине ціле та складова активів банку, що має свій рівень дохідності й ризику. Тому для успішного кредитування – забезпечення повернення наданих позичок і підвищення дохідності кредитних операцій – банки повинні впровадити ефективну та гнучку систему управління кредитними операціями і кредитним портфелем.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретичні, методологічні та методичні аспекти менеджменту кредитного портфеля відображені в роботах провідних учених у галузі банківської справи, теорії кредиту, банківського управління, аналізу кредитного ризику і кредитного портфеля, теорії економічного ризику, серед яких: А. П. Ковальов [1], І. А. Нідзельська [2], М. І. Савлук [3], А. М. Мороз [3], О. М. Тарасовець [4], П. М. Чуб [5] та ін. Серед відомих західних авторів, які займалися проблемами сучасної портфельної теорії, банківського менеджменту, необхідно відзначити Л. Гітмана (*L. Gitman*), Г. Марковіца (*H. Markowitz*), Дж. Маршалла (*G. Marshall*), П. Роуза (*P. Rose*), У. Шарпа (*W. Sharpe*) та багато інших.

Віддаючи належне науковим напрацюванням українських учених з цієї проблематики, слід зауважити, що існує потреба в її подальшому дослідженні, оскільки в умовах

світової фінансової кризи серйозно постає питання вдосконалення управління кредитним портфелем комерційних банків в Україні.

Метою статті є визначення напрямів вдосконалення управління кредитним портфелем комерційних банків на основі аналізу сучасного стану банківського кредитування в Україні.

Основні результати дослідження. Кредитний портфель – це сукупність усіх кредитів, наданих банком для одержання доходів. Обсяг кредитного портфеля оцінюється за балансовою вартістю всіх кредитів банку, у тому числі прострочених, пролонгованих, сумнівних. У структурі банківського балансу кредитний портфель розглядається як складова активів банку, що характеризується показниками дохідності й відповідним рівнем ризику [6, с. 125].

Якість кредитного портфеля істотно впливає на рівень ризикованості та надійності банку, саме тому кредитна діяльність підлягає регулюванню з боку органів нагляду в багатьох країнах. Установлені обмеження і нормативи, а також правила регулювання банківської діяльності відіграють суттєву роль у процесі формування кредитного портфеля.

Деякі вчені пропонують розглядати управління кредитним портфелем як процес, що складається із певних стадій. Зокрема виділяють п'ять послідовних етапів управління кредитним портфелем [1, с. 78]: 1) вибір кредитної політики; 2) аналіз ринку кредитів; 3) формування кре-

дитного портфеля; 4) перегляд кредитного портфеля; 5) оцінка ефективності кредитного портфеля.

На нашу думку, управління кредитним портфелем слід розглядати як процес, що відбувається за такою схемою:

1) формування кредитного портфеля відповідно до існуючих вимог і кредитної політики банку;

2) оцінка сформованого кредитного портфеля щодо дохідності й ризиків, що являє собою не одноразову дію, а постійний моніторинг із виявлення проблемних кредитів та інших недоліків кредитного портфеля;

3) коригування кредитного портфеля, що передбачає підвищення його якості, вирішення питань із проблемними кредитами і включення нових кредитів.

У 2011 році спостерігалася здебільшого висхідна динаміка кредитування резидентів. Перевага надавалася короткостроковим вкладенням. У розрізі валют збільшення залишків за кредитами відбувалося тільки в національній валюті. Про активізацію кредитної підтримки резидентів свідчило відчутне зростання обсягів нових кредитів. Залишки за кредитами, наданими сектору домашніх господарств, знижувалися другий рік поспіль.

За підсумками 2011 р., залишки за кредитами зросли на 9,4%, або на 69,0 млрд. грн. (у 2010 р. – на 1,3%, або на 9,5 млрд. грн.), і на 01.01.2012 р. становили 801,8 млрд. грн. [7]. Це відбулося тільки за рахунок нарощування кредитування в національній валюті.

За рік залишки за кредитами в національній валюті збільшилися на 21,0%, або на 83,1 млрд. грн., і на кінець грудня 2011 р. становили 478,6 млрд. грн. (у 2010 р. вони зросли на 11,2%, або на 40,0 млрд. грн.). Проведення Національним банком України політики щодо обмеження кредитування в іноземній валюті сприяло низхідній динаміці заборгованості за такими кредитами. Як наслідок, у 2011 р. залишки за кредитами в іноземній валюті зменшилися на 4,2%, або на 14,1 млрд. грн., – до 323,2 млрд. грн. (у 2011 р. – на 8,3%, або на 30,5 млрд. грн.), що поліпшило структуру кредитного портфеля за видами валют. Частка кредитів у національній валюті зросла порівняно із попереднім роком на 5,7% – до 59,7%. [8].

За строками погашення найсуттєвіше нарощування спостерігалось за кредитами до 1 року. Як видно з табл. 1, за рік вони зросли на 22,5%, або на 54,7 млрд. грн. Залишки за кредитами від 1 до 5 років збільшилися у 2011 р. на 9,2%, або на 25,4 млрд. грн. Кредитні вкладення зі строком погашення понад 5 років зменшилися на 5,2%, або на 11,1 млрд. грн. Унаслідок цього у структурі кредитного портфеля питома вага короткострокових кредитів зросла на кінець 2011 р. до 37,1% (у 2010 р. – 33,1%), а частка довгострокових скоротилася на 3,9% – до 25,4%. Питома вага середньострокових кредитів залишилася практично на рівні попереднього, 2010 р. [7].

Кредити, надані сектору домашніх господарств, унаслідок посилення вимог до позичальників та зростання простроченої заборгованості скорочувалися у річному обчисленні протягом 2010-2011 рр. За станом на 01.01.2012 р. залишки за ними становили 201,2 млрд. грн. і зменшилися за звітний рік на 4,0%, або на 8,3 млрд. грн. (у 2010 р. – на 13,1%, або на 31,7 млрд. грн.). Це відбулося через скорочення кредитів на придбання, будівництво та реконструкцію нерухомості на 14,0%, або на 11,5 млрд. грн. Водночас спостерігалось певне похвалення споживчого кредитування (на 2,6%, або на 3,2 млрд. грн.), що сприяло уповільненню низхідної динаміки кредитів, наданих сектору домашніх

господарств. У 2010 році відбувалося скорочення за всіма цільовими кредитами (табл. 2).

У 2011 р. у розрізі валют переважали кредити в іноземній валюті – 56,9% їх загальної суми (у 2010 році – 69,1%). На кінець року заборгованість за ними становила 114,5 млрд. грн. і зменшилася на 20,9%, або на 30,2 млрд. грн. Натомість залишки за кредитами домашнім господарствам у національній валюті динамічно зростали впродовж усього року і на 01.01.2012 р. становили 86,7 млрд. грн., збільшившись на 33,8%, або на 21,9 млрд. грн. [7].

Сучасна кредитна діяльність комерційних банків України має таку основну негативну характеристику, як підвищений ризик, що породжений такими факторами:

- неконтрольована інтенсивність капіталізації виробничих відносин, яка спричинила негативні соціально-економічні наслідки;
- недостатня структурованість кредитного і фінансового ринків (основна маса кредитних організацій – це структури, котрі не змогли визначити власну професійну орієнтацію);
- загострення кризи платоспроможності виробничих підприємств та організацій – стратегічних клієнтів і позичальників банків;
- відсутність інституціональних та фінансових умов іпотечного кредитування фізичних і юридичних осіб, що стримує активність стратегічних та фінансових інвесторів, які не виявляють інтересу до акцій «безземельних» підприємств;
- брак практичного досвіду й професійної підготовки спеціалістів для роботи в умовах ринкової конкуренції;
- застаріла нормативно-законодавча база, необхідна для регулювання кредитних відносин і банківської діяльності.

Таблиця 1

Динаміка кредитів, наданих резидентам комерційними банками України, зі строками погашення у 2007-2011 рр.

Період	Загалом	у тому числі зі строками погашення		
		до 1 року	від 1 року до 5 років	Понад 5 років
1	2	3	4	5
залишки коштів на кінець періоду, млн. грн.				
2007	426 867	131 505	181 311	114 052
2008	734 022	222 033	278 581	233 408
2009	723 295	230 974	266 699	225 623
2010	732 823	242 772	275 605	214 446
2011	801 809	297 422	301 002	203 385
зміна в річному обчисленні, %				
2008	72,0	68,8	53,6	104,7
2009	-1,5	4,0	-4,3	-3,3
2010	1,3	5,1	3,3	-5,0
2011	9,4	22,5	9,2	-5,2

Джерело: [7]

У світовій практиці для зменшення ризику застосовують чотири типи заходів (рис. 1).

Способи, які доцільно застосовувати з метою зниження ступеня кредитного ризику, можна поділити на зовнішні та внутрішні. Основні з них наведено на рис. 2.

Таблиця 2

Кредити, надані сектору домашніх господарств за цільовим спрямуванням у 2007-2011 рр., млн. грн.

Період	Загалом	Споживчі кредити	у тому числі на придбання транспортних засобів	на придбання, будівництво та реконструкцію нерухомості	Інші кредити	Із загальної суми іпотечні кредити	Із загальної суми за факторинговими операціями
2007	160 386	115 032	...	40 778	4 577	73 084	60
2008	280 490	186 088	...	88 352	6 050	143 416	44
2009	241 249	137 113	33 698	98 792	5 343	132 757	19
2010	209 538	122 942	25 088	81 953	4 643	110 725	23
2011	201 224	126 192	19 511	70 447	4 585	97 431	34

Джерело: Складено автором

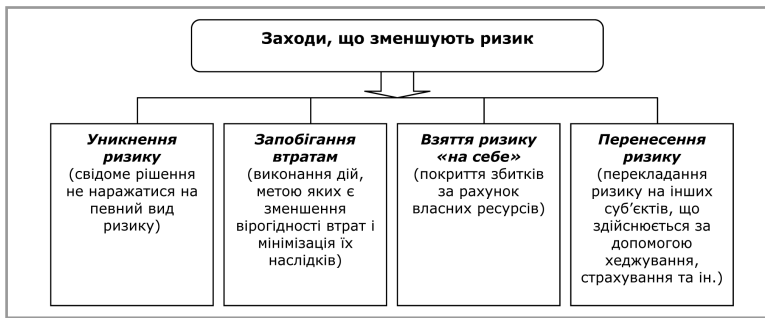

Рис. 1. Заходи щодо зменшення кредитного ризику
Джерело: Авторська розробка

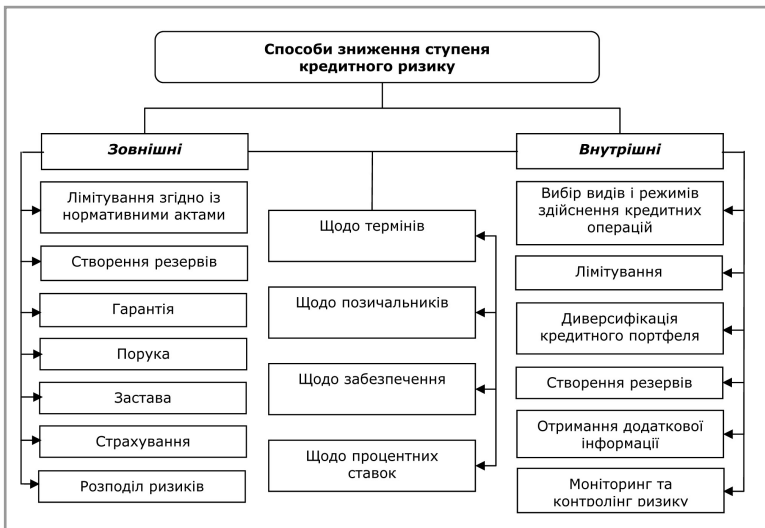

Рис. 2. Способи зниження кредитного ризику
Джерело: Авторська розробка

Зовнішні способи зниження кредитного ризику щодо позичальника свідчать про те, що банк прагне до перерозподілу ризику шляхом перекладення частини ризику на інших суб'єктів. До зовнішніх відносяться способи забезпечення повернення кредиту. Внутрішні способи зниження ступеня ризику досить різноманітні й реалізуються адекватними внутрішньобанківськими засобами менеджменту та маркетингу.

На практиці комерційні банки використовують не окремі способи зниження ступеня кредитного ризику, а їх раціональну комбінацію (суперпозицію), використовуючи економіко-математичні моделі та методи, спираючись на власний досвід та інтуїцію фахівців (рис. 3).

Обираючи певний спосіб зниження кредитного ризику щодо позичальника, кредитний менеджер повинен керуватися такими основними принципами, як недоцільність ризикувати більшим заради меншого; недоцільність ризикувати більше, ніж це дозволяють власні кошти (капітал) банку; необхідність заздалегідь визначити можливі наслідки ризику.

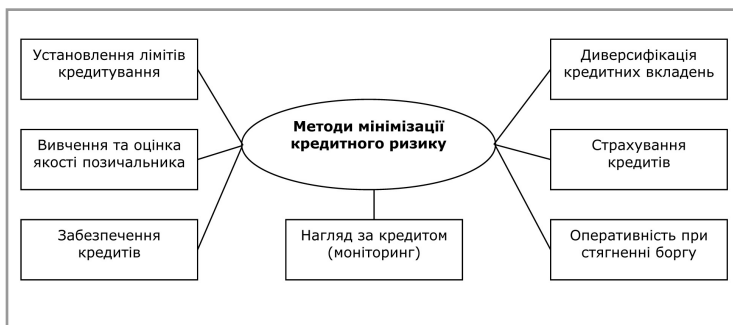

Рис. 3. Заходи щодо зменшення кредитного ризику
Джерело: Авторська розробка

кувати більше, ніж це дозволяють власні кошти (капітал) банку; необхідність заздалегідь визначити можливі наслідки ризику.

Висновки. Отже, можна запропонувати такі заходи, спрямовані на вдосконалення управління кредитним портфелем вітчизняних комерційних банків: 1) при кредитуванні доцільно застосовувати системний підхід до управління ризиками; 2) при здійсненні диверсифікації як одного із головних і універсальних методів управління кредитним ризиком, на наш погляд, необхідно поєднувати кредитування позичальників із різних галузей та внутрішньо-регіональне розосередження банківської кредитної активності; 3) при вирішенні питання щодо проблемних кредитів варто використовувати методи оптимізації кредитного портфеля, які враховують ризик неповернення коштів; 4) банкам в Україні потрібно створити принципово нову міжбанківську інформаційну систему (систему «карт позичальників»), яка б містила всі аспекти інформації про позичальників, що входять до групи кредитного ризику, але мають бажання отримати кредит.

Література

1. Ковалев А. П. Кредитный риск-менеджмент : монография / А. П. Ковалев. – К. : Сузір'я, 2007. – 406 с.
2. Нідзельська І. А. Кредитні ризики та їх наслідки для банківської системи України в умовах поглиблення фінансової кризи // *Фінанси України*. – 2009. – № 8. – С. 102–108.
3. Банківські операції : підручник. – 3-тє вид., перероб. і доп. / [А. М. Мороз, М. І. Савлук, М. Ф. Пудовкіна та ін.]; за заг. ред. А. М. Мороза. – К. : КНЕУ, 2008. – 608 с.
4. Тарасовець О. М. Перспективи розвитку банківських послуг / О. М. Тарасовець // *Фінанси України*. – 2008. – № 1. – С. 91–95.
5. Чуб П. М. Підходи до управління кредитним портфелем комерційного банку : автореф. дис. ... канд. екон. наук : 08.04.01 / П. М. Чуб ; Київ : нац. екон. ун-т. – К., 2003. – 17 с.
6. Корнеев Д. И. Финансово-кредитный словарь / Д. И. Корнеев. – М. : Перспектива, 1998. – 440 с.
7. Статистичний бюлетень НБУ за 2011 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.bank.gov.ua/Statist/elbul.htm>
8. Звіт Національного банку України за 2011 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.bank.gov.ua/Publication/an_rep.htm
9. Про Національний банк України : Закон України від 20.05.1999 № 679-XIV / Офіційний сайт Верховної Ради України. – www.zakon.rada.gov.ua
10. Монетарний та фінансовий розвиток: аналітичний огляд кредитного ринку України // Бюлетень Національного банку України. – 2012. – № 1. – С. 28–30.

Стаття надійшла до редакції 12.12.2012

References

1. Kovaliov, A. (2007). *Credit risk-management*. Kyiv: Suzirja, 2007. 406 p. (in Ukr.).
2. Nidzelska, I. (2009). The credit risks and their consequences for the banking system of Ukraine in the conditions of deepening of financial crisis. *Finances of Ukraine*, 2009, no. 8, pp. 102–108 (in Ukr.).
3. Moroz, A, Savluk, M., Pudovkin, M. et al. (2008). *Bank transactions*. Kyiv: KNEU, 2008. 608 p. (in Ukr.).
4. Tarasovec, O. (2008). Prospects of development of bank services. *Finances of Ukraine*, 2008, no. 1, pp. 91–95 (in Ukr.).
5. Chub, P. (2003). Approaches to the management of commercial bank's credit portfolio. *Ph.D. abstract of thesis*. Kyiv: KNEU, 2003. 17 p. (in Ukr.).
6. Korneyev, D. (1998). *Financial-credit dictionary*. Moscow: Prospect, 1998. 440 p. (in Rus.).
7. *The statistical bulletin of NBU for 2011*. Available at <http://www.bank.gov.ua/Statist/elbul.htm> (in Ukr.).
8. *The Report of the National Bank of Ukraine for 2011*. Available at http://www.bank.gov.ua/Publication/an_rep.htm (in Ukr.).
9. About the National Bank of Ukraine, *Law of Ukraine from 20.05.1999 № 679 - XIV*. Available at <http://www.zakon.rada.gov.ua> (in Ukr.).
10. Monetary and financial development: Review of credit market of Ukraine. *Bulletin of the National Bank of Ukraine*, 2012, no. 1, pp. 28–30 (in Ukr.).

Received 12.12.2012